

Gradogradnja, zelena i plava

doc.dr.sc. Borka Bobovec, dipl.ing.arh.

Tema grada i gradogradnje sve je prisutnija u životu 'običnog' građana, a njihova uloga u podizanju kvalitete izgrađenog prostora postaje sve vidljivija. Svojim aktivnostima kroz udruge civilnog društva, mogu, naravno ako žele, utjecati na uravnoteženi održivi razvoj gradova. Težnja za socijalnim i kulturnim napretkom, razvojem ugodnijeg i kvalitetnijeg okruženja, znanja i gospodarskog rasta, naposljetku dovodi do osnaživanja svih elemenata cjelovitog urbanog razvoja. A kvalitetan, i smišljen razvoj vodi poboljšanju stanovanja i očuvanju vrijednosti krhkog urbanog prostora.

Prošlo je više od šezdeset godina od planova i projekta koji su Zagrebu donijeli novi grad južno od Save. U međuvremenu, grad se razvijao, i značajno povećao, ali nije bilo ambicija da se formatira veliki projekt koji bi gradu donio reviziju nekih zatečenih, i za stanovnike loše skrojjenih prometnica, poveznica i javnih sadržaja. Danas, na svom istočnom rubu ima šansu dobiti novi centar. U gradskoj četvrti Sesvete, koja ima već gotovo 100.000 stanovnika, na još uvijek praznom prostoru, planira se izgradnja potpuno novog centra sa avenijama, trgovima, šetalištima, parkovima, i svim drugim sadržajima koji karakteriziraju suvremeni grad. Trenutna situacija je da Sesvete u stvari nemaju osnovna obilježja koja karakteriziraju grad, a nemaju ni pravi središnji gradski trg koji gradu ili naselju daje ishodišnu točku, i postaje mjesto okupljanja, trgovanja, identifikacije. Prepoznatljiva prostorna točka je „*crkva Svih svetih na maloj uzvisini, ispod koje se istočni izlaz iz Zagreba dijeli na tri ceste, prema Kašini i Mariji Bistrici, prema Varaždinu te prema Dugom Selu, Kobiljaku i Sesevskom Kraljevcu. Naselje se od crkve širi radijalno prema sjeveru kroz doline istočnih obronaka Sljemena i po njihovim padinama, a na jugu sve to čvrsto i neprohodno podvlači glavni hrvatski željeznički koridor s prigradskom postajom za vlakove.*“ [1], a „*Iza pruge je industrijska zona - zapravo postapokaliptični ostaci uništene industrije, Sljemena, Badela, Končara, Termomehanike, na nju se nastavlja šikara te dva kilometra dalje izolirano naselje Jelkovec-Sopnica sa 11.000 ljudi.*“ [2]

Iskorak je učinjen, i to ne početno na institucionalnoj razini, već od strane civilnog društva kroz udruhu građana naziva „Udruga zelene i plave Sesvete“. Međusobnim povezivanjem civilnog društva, institucija i svih zainteresiranih strana, plan „Zelene i plave Sesvete“ dobio je svoje konture i inicijalni financijski zamah. Pod zainteresiranim stranama ovdje se misli na široki krug raznovrsnih korisnika sveukupnog izgrađenog prostora, a to su građani, privatni i javni sektor, poduzetnici, inženjeri, i naravno prije svega arhitekti. U siječnju ove godine, potpisan je ugovor za

Slika 1. Prostorni razvoj središta Sesveta, autori Bojan Baletić i Mladen Jošić, Izvor: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dobrodosli-u-najvitalniji-i-najbrze-rastuci-grad-u-hrvatskoj-kako-se-na-periferiji-zagreba-planira-urbanisticki-makeover-desetljeća/6533202/> pristupano 28.2.2018.

EU Projekt ProGireg (Produktivna zelena infrastruktura za postindustrijsku urbanu regeneraciju), u okviru Programa Horizon 2020 [2] čime će ovaj projekt dobiti podlogu koja će dovesti do njegove implementacije. Uz prijedlog formiranja novog gradskog središta nad željezničkim kolodvorom, rekonstrukciju i prenamjenu napuštenih silosa za žitarice, predviđen je i plan za očuvanje i aktiviranje poljoprivrednih površina kao i gradnju ekoparka na Savi. U svom nastajanju i trajanju projekt je obuhvatio edukacijske mjere na

svim razinama, dobru informiranost javnosti i kvalitetnu pripremu obzirom da se radi o mjerama koje imaju direktan utjecaj na život i zadovoljstvo građana. Kroz mijenjanje standarda u koji se uključuje zaštita i principi održivog okoliša, mijenjaju se i instrumenti za odabir najprikladnijeg rješenja za grad kroz sve značajnije socijalne aspekte. „*Riječ je o jednoj od trenutno najvećih promjena u izgledu i funkcioniranju grada u Europi, pa bi stoga Zagreb trebao ući u jednu novu politiku organizacije i urbanizacije europskih*

Slika 2. Prostorni razvoj središta Sesveta, fotomontaža, autori Bojan Baletić i Mladen Jošić, Izvor: <https://hdka.hr/2016/12/projektiranje-i-gradnja-posve-novoga-grada-u-gradskoj-cetvrti-sesvete/> pristupano 22.2.2018.

gradova nazvane "Nature base solutions" u kojoj će upravo Sesvete predstavljati Zagreb uz još tri europska grada i biti predvodnik koji će pokazati svoj način novog rješavanja europske urbanizacije." [3]

Prostorno planiranje početak je svakog oblikovanja koje se u konačnici razvija kroz arhitektonsko, krajobrazno i inženjersko projektiranje. Ovdje počinje suradnja svih ovih i mnogih drugih struka koje proizvode elemente u prostoru. Od njihove međusobne interakcije i finog balansa utemeljenog na svim znanjima stečenim kroz proces školovanja i nadogradnje znanja kroz praksu ovisi prostor koji nas okružuje. Kvalitetan životni okoliš, odnosno kvalitetan izgrađeni prostor potrebno je neprekidno brižljivo njegovati, razvijati i afirmirati, a kvaliteta arhitekture još uvijek se temelji na osnovnim pravilima: trajnosti, uporabljivosti i ljepoti. Estetski izgled, udobnost, ugodnost, cjelovitost i jedinstvenost arhitektonskih rješenja, uporaba novih materijala i novih građevinskih tehnologija, to su sve više prisutni elementi u odnosu na kvalitetu i oblikovanje izgrađenoga prostora. Sama kvaliteta izgrađenog prostora podrazumijeva arhitektonsku vrsnoću koja se naslanja na ostvarivanje potencijala koje određeno područje ima, a uvelike ovisi o prepoznatljivosti i vrijednosti kako cjelokupnog krajolika, izgrađenog i prirodnog, tako i pojedinačnih primjera zgrada i građevina. U kontekstu zaštite i očuvanja sveukupnog prostora, kao i postojećeg naselja, kroz

sustavno programiranje, planiranje, i u ovom primjeru, interakcijom sa građanima, promijenila se percepcija vezana uz područje koje u ovom trenutku nedovoljno koristi prirodne karakteristike kao i postojeće strukture. Kroz nove planove i projekte stvara se mreža prostorne organizacije u kojoj se jednostavnost i ljepota prirodnih i izgrađenih područja preklapa sa značajem koji doprinosi tržišnoj iskoristivosti, kako bi se umanjio negativni efekt koji se javio kao rezultat neplanske i u jednom trenutku nagle izgradnje.

Ranije spomenuta udruga krenula je sa nizom relativno malih prihvatljivih ciljeva kroz provedbu jednostavnih i financijski nezahtjevnih akcija kojima je željela razviti društveni standard naselja i urediti postojeće prostore za osnovne urbane potrebe stanovnika. Na to se naslonio dugoročni program koji je određen pojmovima zelena i plava strategija razvoja. Takav program temelji se na detaljnoj studiji stanja u prostoru uz sudjelovanje široke javnosti, kao i definiranja dugoročne planske i provedbene strategije gdje se uključio Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Konačni cilj je planska zaštita i reprogram Generalnog urbanističkog plana kojim bi se omogućio daljnji razvoj naselja na principima održivog razvoja. [4] Proces je bio zaista jednostavan i učinkovit. Na početku je izrađen prilagođeni program koji se vezao uz dobivene rezultate održanih radionica, i vlasničku strukturu na bazi postojeće planske dokumentacije za koju je u

startu bilo jasno da će se morati mijenjati. Nastavno na početne ideje održano je više javnih i stručnih rasprava o prilagođenom programu, i također novim parametrima koji su proizašli iz do tada poduzetih aktivnosti, i kao najvažnije, aktivirani su svi vlasnici u zoni obuhvata. Naravno, uvijek ima nezainteresiranih, ali u konačnici, dobre ideje i rezultate pozdraviti će i takvi. Formirana je interdisciplinarna grupa, koja je u skladu sa željama i mogućnostima razvila nove razvojne strategije i omogućila implementaciju. Definirane su ključne razvojne točke, osigurana sredstava i započeta izrada prostorno planske dokumentacije.

U slučaju Sesveta, do danas je prisutan problem stihijski i neplanski izgrađenih prometnica, bujanja i puzanja izgradnje naselja sa obronaka Medvednice, popunjavanja prostora uz prometnice nekvalitetnom individualnom i višestambenom izgradnjom sve većeg i većeg mjerila. Projekt „Zelene i plave Sesvete“ uvažava prostorne, ekološke, gospodarske i socijalne aspekte čime se posredno utječe na mogućnost odgovornog postupanja sa prirodnim i izgrađenim resursima. Osnovna ideja je da se industrijska zona neposredno uz željezničku prugu transformira u novi centar, sa stambenim i poslovnim zgradama, parkom, pješačkim i biciklističkim stazama prema Dubravi i Borongaju, kao i uz potok Vuger, što bi omogućilo da se zelene Sesvete sa slijemskih obronaka uz uređenje šuma Brestovčina i Divljača spuste i spoje sa

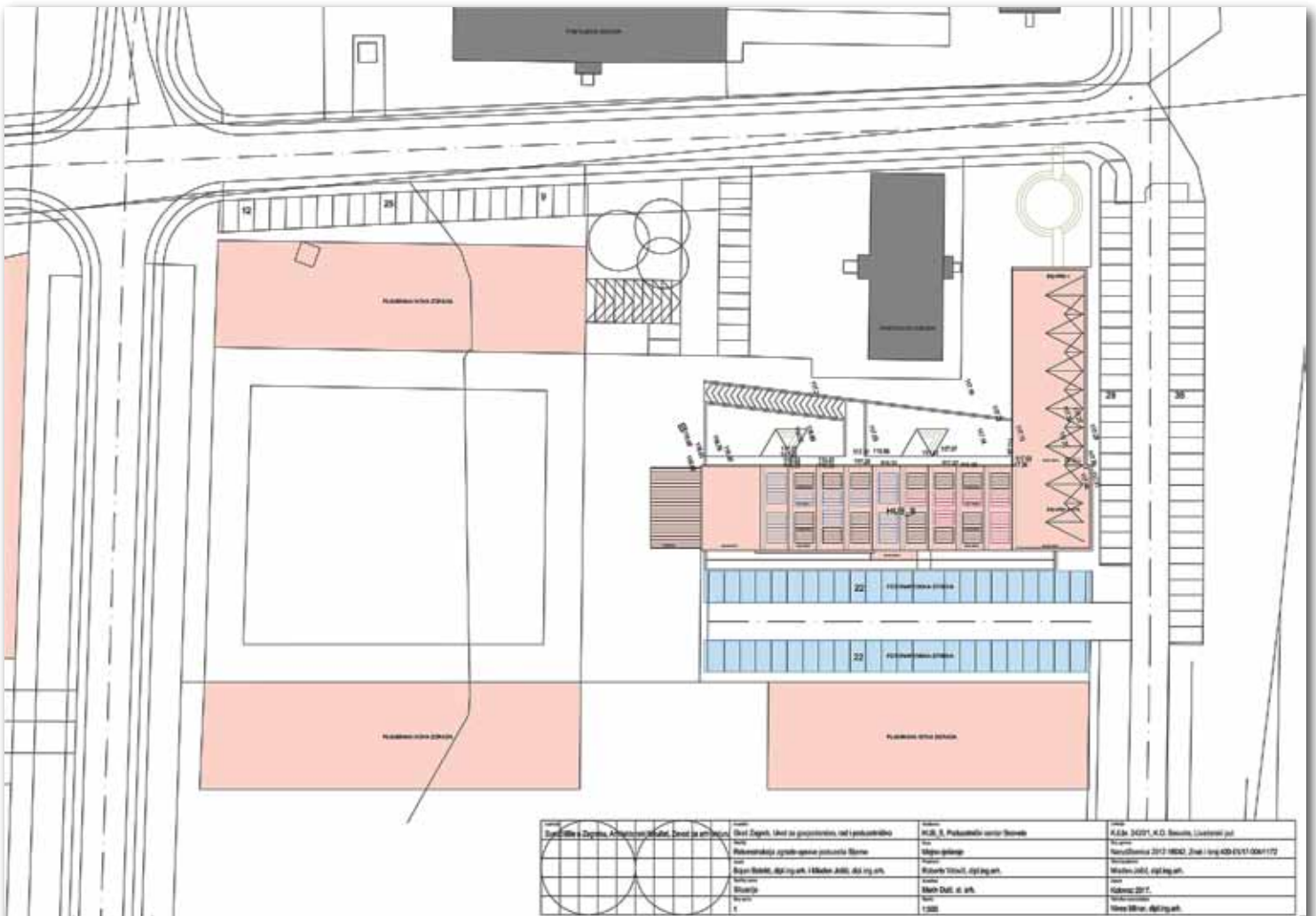
tri i pol kilometara udaljenom plavom Savom. Tu je i revizija plana postojećih prometnica, koje su trenutno barijera između starog sjevernog i novog južnog dijela. Promet u budućnosti u centru Sesveta trebao bi biti rezerviran samo za stanovnike toga dijela naselja, dok bi se tranzitni promet trebao riješiti zaobilazno. [5] Javni prostor prepoznat je kao alat koji može potaknuti urbanizaciju i na tome počivaju temelji ovog koncepta. Predloženi javni prostori su višestruki i fleksibilni u strukturalnom aspektu, kao i u odnosu na način korištenja. Time su donijeli specifičan odnos javnog i privatnog u širem gradskom, kao i u mjerilu koje se odnosi na kontaktne zone sa stambenim susjedstvom. Umjesto uobičajene tvrde granice između privatnog i javnog, ponudili su elastičan prostor u kojem se nivo privatnosti može mijenjati, odnosno, plan pokazuje spremnost za socijalnu interakciju sa susjedstvom. Dobri rezultati projekta u nastajanju postignuti su na način da se pri istraživanju, pronalaženju i izradi najprikladnijih rješenja, kao i upravljanju prostorom koriste znanja stručnjaka uz sudjelovanje lokalne zajednice i civilnog društva. Jedan od autora projekta, Bojan Baletić, u nizu tribina i intervjuva tijekom i nakon izrade plana objasnio je principe na kojima se stvarala ideja. „Nismo se ograničavali administrativnom granicom, zanimalo

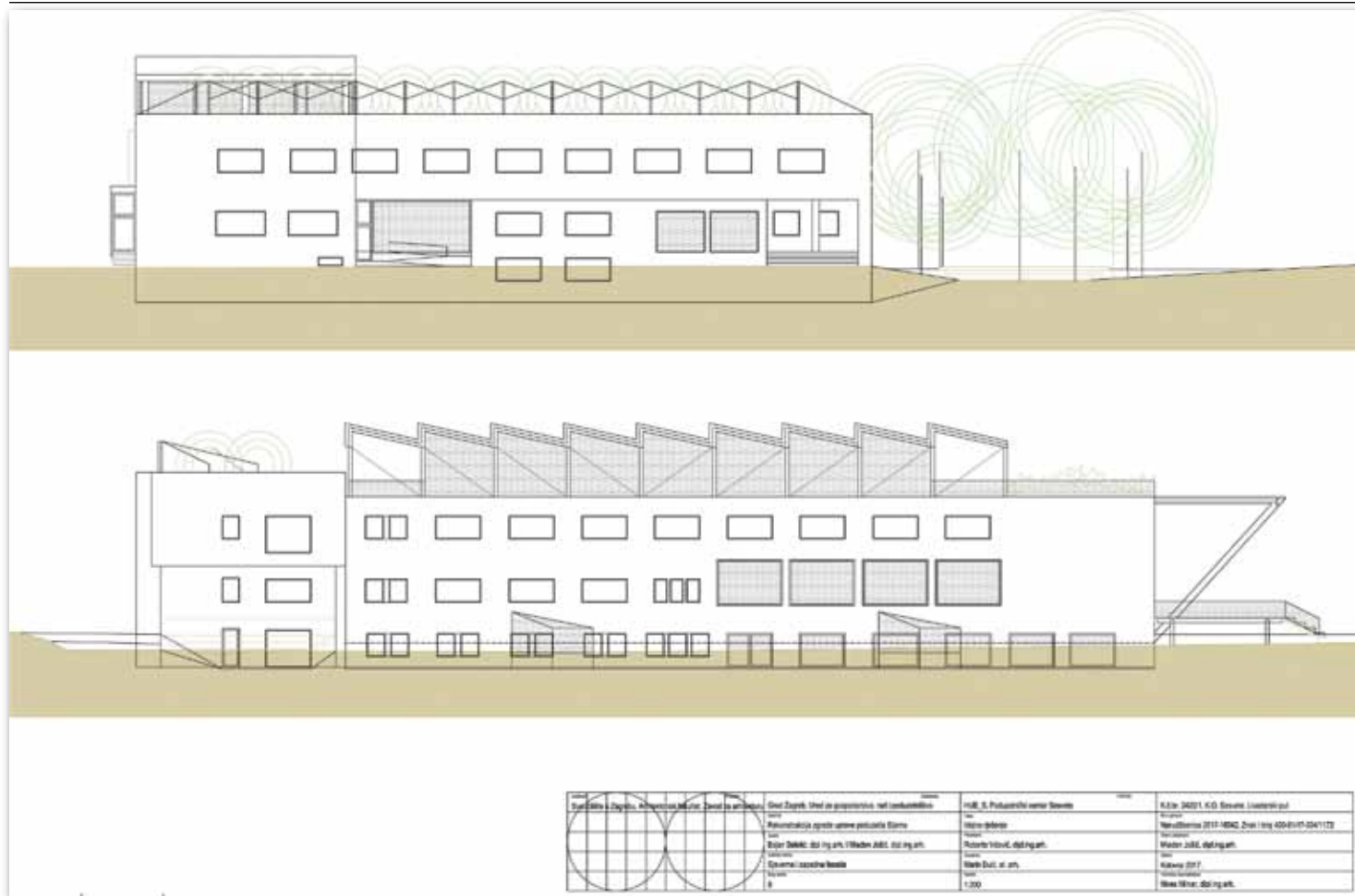
nas je gdje ima života...”, „Naš motiv je bio osmisliti prostor u kojemu će Sesvećani biti zadovoljni svojim identitetom. Sesvete su nastale na obroncima Medvednice i spustile se u dolinu, zaštićenu od Save. Glavne prometnice - Zagrebačka ulica, Industrijska cesta, Slavonska avenija, 'razvukle' su Sesvete u smjeru istok - zapad, a sjever - jug je ostao blokiran. Godinama se se širile u brdo, 'jele' su šumu, dobar dio zemljišta prema istoku i Dubravi, a dio uz prugu, u samom centru, stoji prazan kao službena industrijska zona u kojoj se ništa ne događa. Logika nameće razvoj sjever - jug, a ne nekontrolirano prelijevanje prema Sesevskom Kraljevcu. Zato smo sugerirali da se centar Sesveta preseli na jug ispod pruge i tako povežu 'stare' Sesvete i Jelkovec, da tamo napravimo čvrstu, gustu zonu u kojoj bi se događala sva nova gradnja sljedećih 20-ak godina, a da se industrija preseli na istok, u susjedstvo Ikee.” [5]

Projekt je uzeo u obzir postojeće stanje - graditeljsku baštinu i izgrađeni krajolik kao slojeve kulturnog naslijeđa koji imaju snažan utjecaj na kreiranje identiteta. Primijenjeni su principi koji u postupcima zaštite, prezentacije i korištenja naslijeđa uzimaju u obzir društvene i gospodarske uvjete, uvijek imajući na umu da graditeljska baština ima znatnu indirektnu i neuporabnu vrijednost kojom je nužno primjereno

upravljati. I tu dolazimo do zapuštene industrijske arhitekture. „Silosi su postali zaštitni znak. Zašto ih ne bismo sačuvali, pretvorili u poslovne ili stambene tornjeve, recimo u spremište za Državni arhiv - po uzoru na slične silose u danskim lukama? Imaju takvu visinu da bi mogli poslužiti i za proizvodnju struje iz malih vjetroelektrana... Zatvoreni objekti mogli bi poslužiti kao muzejski depo.“ [5] Očuvanje, zaštita i održivo gospodarsko korištenje od iznimnog je značaja, budući pravilno ulaganje u zatečene strukture, ma kako se u prvom trenutku činilo skupo i nepotrebno, uvijek donosi i dodanu vrijednost. U ovom slučaju, uporabna vrijednost koja može biti utemeljena na kvalitetnom i ravnopravnom suživotu povijesnog i suvremenog, uz povijesnu slojevitost i protok vremena, postaje struktura u prostoru koja daje novi smjer kretanja zajednice. Napuštena, i devastirana industrijska arhitektura postaje na taj način znak u prostoru koji označava da određena zajednica cijeni 'mjesta' i 'znakovne' koje je baštinila iz prošlosti, sa odlukom koja ide kvalitetnoj izgradnji budućnosti. I za kraj je možda važno reći da su inicijalna financijska sredstva iz europskih fondova dobivena zbog krova na jednoj od zgrada koja bi, kako to projekt predviđa, mogla „biti primjer energetske obnove - obukli smo je u debelu izolaciju, i učinili smo je

Slika 3. Novo stanje - situacija, autori Bojan Baletić i Mladen Jošić, Izvor: Idejni projekt, Rekonstrukcija zgrade uprave poduzeća Sljeme, HUB_S, Poduzetnički centar Sesvete

Sl.4. Novo stanje – sjeverno pročelje, autori Bojan Baletić i Mladen Jošić, Izvor: Idejni projekt, Rekonstrukcija zgrade uprave poduzeća Sljeme, HUB_5, Poduzetnički centar Sesvete

onakvom kakve bi sve zgrade trebati biti 2020., da proizvode svu energiju na lokaciji koju trebaju, a troše što je moguće manje.” [5] riječi su Mladena Jošića, drugog autora. Baš taj zeleni krov na zgradi bivše uprave poduzeća Sljeme koja je projektom transformirana u budući poduzetnički centar Sesveta, otvorio je mogućnost da Grad sudjeluje u sklopu projekta ProGireg Programa Horizon 2020 na temu kako razvijati grad da bude što zeleniji i zdraviji. Ovaj način razmišljanja podržava ideje „Nove urbane agende“ iz 2016. godine koja daje prvenstvo kod planiranja novih urbanih proširenja obnovi, regeneraciji i modernizaciji urbanih područja koja mogu osigurati visokokvalitetne zgrade i javne prostore kroz očuvanje kulturne baštine i sprječavanje nekontroliranog širenja gradova. [6]

LITERATURA:

1. <https://hdka.hr/2016/12/projektiranje-i-gradnja-posve-novoga-grada-u-gradskoj-cetvrti-sesvete/> pristupano 22.2.2018.
2. <http://www.sesvete-danas.hr/vijesti/pocinje-ostvarenje-sesvetskog-sna-za-zelene-i-plave-sesvete-europa-je-za-pocetak-osigurala-milijun-i-pol-eura-7278> pristupano 18.2.2018.
3. <http://www.sesvete-danas.hr/vijesti/ideja-zelene-i-plave-sesvete-krenula-u-ostvarenje-5012> pristupano pristupano 12.3.2018.
4. *** (2015.), Prijedlog izrade razvojnih studija za Sesvete. Udruga Sesvete i Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str.3, Zagreb
5. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dobrodosli-u-najvitalniji-i-najbrze-rastuci-grad-u-hrvatskoj-kako-se-na-periferiji-zagreba-planira-urbanisticki-makeover-desetlje-ca/6533202/> pristupano 28.2.2018.
6. *** (2016.), Nova urbana agenda, Vizije gradova i prostora, Hrvatski zavod za prostorni razvoj i Udruga hrvatskih urbanista, str.64, Zagreb